

Autre aspect de l'actualité de Marulić, cette oeuvre n'est pas inspirée par les seuls sentiments patriotiques. A l'opposé d'un Budé, dont certaines oeuvres étaient plus gallicanes que chrétiennes, Marulić fera appel au pape pour défendre, non seulement la ville de Split, mais la chrétienté tout entière menacée par un islam conquérant. Et dans ce combat, autant que le chrétien, c'est l'euro péen qui s'affirme. S'adressant au pape Adrien VI, l'ami d'Erasme, il lui demande d'user de son autorité pour réconcilier les maîtres de l'Europe qui se déchirent, et les inciter à unir leurs forces contre l'ennemi commun.

Les dernières pages évoquent la permanence de la lecture de l'oeuvre de Marulić, et en particulier dans les oeuvres croates de l'histoire littéraire, de Franjo Božićević, le premier biographe de Marulić, à des auteurs plus récents comme Tin Ujević ou Tonko Maroević.

On appréciera les dernières pages qui nous offrent, non seulement un Index des noms qui permettra de se reporter facilement aux oeuvres et aux auteurs, mais aussi soulignent le caractère euro péen et ouvert de cette nouvelle monographie, c'est un résumé substantiel, en quatre langues (italien, français, allemand et anglais) de l'ensemble de l'ouvrage.

Qu'on me permette, pour conclure, de féliciter les *Editions Erasmus* et le *Marulianum*, de nous offrir une édition si prestigieuse du plus grand des humanistes croates; et de dire à l'auteur mon admiration et ma reconnaissance. Ces dix années ont été pour lui dix années consacrées à soutenir les chercheurs, à susciter de nouvelles vocations, tant en Croatie que dans les autres pays d'Europe, leur adresser documents et encouragements, tant par la correspondance que par la presse; mais aussi dix années à collationner les nouvelles découvertes, les nouvelles publications, pour offrir aux chercheurs, aux admirateurs de Marulić un ouvrage digne du 550e anniversaire de sa naissance Et il couronne lui aussi, avec les oeuvres complètes de Marulić, si proches de leur achèvement, et avec ce monument que la république de Croatie a inauguré à Zagreb, son plus grand humaniste, et un des plus grands de toute l'Europe.

Charles Béné

MIRKO TOMASOVIĆ: *MARKO MARULIĆ MARUL*, Erasmus Naklada, Zagreb; Književni krug Split – *Marulianum*; Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb–Split 1999 (326 str + 105 ilustracija)

Koliko je Mirko Tomasović vjeran štovatelj Marka Marulića, mogao je doznati i manje re van pratilac hrvatskih novina i medija, jer se on uporno i zdušno javljao u brojnim zgodama, zalažući se za čast i slavu ili braneći vrijednost i integritet velikoga splitskog humanista i uzornoga nacionalnog pjesnika, »oca hrvatske književnosti«. Oni koji su bolje upućeni u problematiku sjetit će se možda da je Tomasović autor zanimljive, stručno skrupulozne i zabavno pisane knjige *Sedam godina s Marulom* (1996.) No, nipošto nije riječ tek o »sedam godina vjernosti«,

nego barem o »četiri puta sedam« višegodišnjih, višedesetljetnih ulaganja u praćenju Marulova opusa, s obzirom da prvi marulološki radovi našega uglednog komparatista potječu još iz 1970. godine, a već 1971. bio je pustio u opticaj »Plavcu novu« — estetski motiviran i tematološko–filološki raznolik izbor iz prebogate ostavštine klasika, načinjen donekle »ad usum populi«.

Premda se, u skladu sa svojim kompetencijama, Tomasović znanstveno bavio ponajviše Marulićevom »fortunom«, širokom inojezičnom i inozemnom recepcijom — te odgovarajućim traduktološkim aspektima, nije pritom zapustio ni vrijednosnu procjenu originalnih stihova ni usporedbu sa suvremenim mu idejnim i kreativnim pokretima. Kao zreli plod dugotrajne inkubacije mjerodavnog ovladavanja građom napisao je još 1989. godine cjelovitu monografiju, prvi potpuni prikaz djela i odjeka Marka »Splićanina«. Ali od tada do danas, za nepuno desetljeće — a najviše zaslugom samoga autora te knjige i pokrenutoga istraživačkoga centra *Marulianuma* u Splitu — spoznaja i izdanja vezani uz Marulića toliko su se namnožili da se ukazala potreba za novom sinteznom obradom. Ne dočekavši odaziv nekoga drugoga književnog povjesničara toga se zadatka još jednom (kako sam kaže: definitivno, po posljednji put) poduhvatio Tomasović, ali je iskoristio prigodu da ne samo pozitivistički, faktografski upotpuni knjigu već da je napiše iznova: slobodnije, življe i zrelije.

Doista, vjerujem da ova monografija znači višestruko zaokružavanje poticateljskog i promicateljskog zauzimanja pisca. S jedne strane upravo je otišao u zasluženu mirovinu (obećavši međutim da pritom neće zapustiti brigu za Marulov univerzalni mirovek), a s druge je već izvukao maksimum iz bibliografske inventure većine europskih knjižnica. S treće strane, svršetak stoljeća i milenija dobrodošli su alibi za svakovrsna salda, pa tako i za obračun odnosa prema Marulu, kojega godišnjice ionako tangiraju epohalne, inicijalne datume, a s četvrte strane kao da smo, ne samo simbolički, odlučno iskoračili iz Gutenbergove galaksije. Naime, ove se godine, nakon brojnih, čak sve učestalijih knjiških, papirnatih izdanja, Marulićeva *Judita* prvi put pojavila u elektroničko–informatičkom ruhu, to jest ponuđena je u okviru CD–roma, te na taj način učinjena pristupačnom novijim naraštajima, iz kruga kojih će se eventualno jednom regrutirati priželjkivani novi monografist.

Ne treba trošiti riječi oko Tomasovićeve upućenosti i metodičnosti. Uzeo je u razmatranje čitavu dosadašnju hermeneutičku aktivnu, odlučivši se za vlastite interpretacije u mnogim delikatnim teološkim i atributivnim (»incerta«) pitanjima. Ravnopravno je i svestrano osvijetlio latinske i hrvatske (i talijanske) sastojke, vješto je i pertinentno utkao razmatranja o žanrovskim, estetičkim, etičkim i civilizacijskim svojstvima raznih spisa. Četiri bitna odjeljka (latinska djela, versi harvacki, *Judita*, te prijevodi i proza), razrađena su simetrično, jer svaki od njih ima po šest poglavlja (kao glavni Marulov spjev pjevanja), dok *Uvod* i *Zaglavak* imaju po tri manje cjeline, dovoljne za ocrtavanje obrisa životopisa i za procjenu značenja i recepcije. Iako je iscrpan bibliografski pregled prepustio budućim specijalističkim publikacijama, dominantne niti sudbine i aksiologije meritorno su praćene u glavnom tekstu i, još više, u gustim i eruditski nabijenim bilješkama.

Narativna vještina Tomasovićeve pisanja već je uspoređivana s romansijerskom (postmodernističkom) praksom, ali zauzvrat treba dodati kako ne nasjeda izazovima ispraznoga fabuliranja i puke mitomanije.

Poznato je također da Tomasović nije sklon moderniziranju, ažuriranju, ekstemporiranju ili anakroniziranju. Voli objektivizirati činjenice, a samo malo ih emotivno patinirati, blagim podsmijehom popratiti, popularizatorski prenapregnuti, plemenitom patetikom okruniti. Lakokrilom rečenicom uspijeva privući čitatelja, a primjerenim poantiranjem uvući ga i dublje u meritum stvari. Tako ne možemo ostati ravnodušni na naglašenu problematiku Marulićevih peripetija oko tiskanja *Davidijade* (koja je stoljećima ostala u rukopisu), oko dvadesetljetnih kašnjenja prilikom objavljivanja *Judite*, oko cenzorskih zahvata u nekoliko izdanja *Institucije* itd. Iako Marulić nije heretičan i izazovan (pa ni približno nespokojan kao što je, primjerice, po mnogočemu bliži mu Erazmo Rotterdamski), ipak je neosporno renesansno samosvjestan i humanistički zapitan da ostavlja moguće nedoumice odveć revnim i jednosmjernim čuvarima crkvene baštine. Premda je po vlastitoj želji učitelj vrlina i zagovornik kršćanskih vrijednosti, živi u epohi snažnih konflikata i polarizacija, a djeluje u prostorima ratnih sukoba i egzistencijalnih opasnosti, tako da su stalno na kušnji čisti, jednoznačni stavovi i dogmatska rješenja.

Tomasović s mnogo mjere ulazi u specifične Marulove dihotomije između domoljublja i univerzalizma, između vitalizma i religioznosti, između klasike i srednjovjekovlja, između tradicije i inovacije, između zabavnosti i poučnosti, pa konačno i: između erosa i thanatosa. Nije mogao ne uočiti izraziti »erotički signal« što ga odašilju i Judita i Suzana i Taida (u priči o svetom Panuciju), a koji redovito prethodi »didaktičnim nuputcima«. Uostalom, upravo je ovaj monografist s pravom isticao Marulićeve petrarkističke elemente odnosno uklapanje svjetovnih elemenata u sakralnu motiviku, zbog čega obraćanje Djevici Mariji može zadobiti gotovo trubadurske crte: »Viditi mi se daj, sluga tvoj da uživa/gledajuć obraz taj kim nebo prosiva«. Isto tako je Tomasović odavno isticao paralelizam Marulove uloge u našoj književnosti s položajem Dantea u talijanskoj, još i prije negoli je otkriveno da je i sam naš pjesnik ponosno zapisao kako će s njegovim djelom i »slovinski jezik dobiti svojega Dantea«.

Kampanilističkom digresijom bumbizat ćemo pak i ustvrditi »ča je pusti Dante spram našeg Marula«, jer dok je prvi ispisao velepjesan tercinama, to jest trostruko rimovanim stihovima, drugi je svoj ep složio glasovitom »kvadrigom«, to jest (»čak!«) četverostruko srokovanim dvanaestercima. Šalu na stranu, s ovim izdanjem dobili smo dosad rijetko viđenu legitimaciju i verifikaciju bitne povezanosti sa svjetskim tokovima i isto tako uvjerljivu afirmaciju rane kreativne elastičnosti i plastičnosti hrvatskoga poetskog idioma. Uz autora monografije, dakako, zasluga je to čitave plejade obilno navođenih i kritički uvažanih domaćih i inozemnih znanstvenika, a posebno ipak vrijedi istaknuti doprinos Bratislava Lučina, koji je za ovu knjigu odabrao rječite slikovne priloge i popratio ih gustim, sažetim ali podatcima bremenitim didaskalijama.

Ali u »naslidovan'ju« Marka, u »govoren'ju« o Maruliću, u »skazan'ju« o (amblematskom i egzemplarnom) Splićaninu, u »stumačen'ju« Marula, Mirko Tomasović ipak ostaje bez premca, jer je životno uložio u projekt afinitet i ambiciju, enciklopedizam i emocionalnost, intelekt i intuiciju, opsesivnost i obzirnost, upornost i utopizam. Dapače, uložio je nemale rezerve prevoditeljsko–pjesničke prakse, pravu poetičku i poetsku »žicu«, netrošenu u vlastitim stihotvorenjima. Uostalom, pozivajući se na Zoranića i Hektorovića, na Kranjčevića i Nazora, na Ujevića i Vidu, pa sve do Marovića i Paljetka, ne bez razloga je zaključio kako Marulića najbolje razumiju i tumače hrvatski pjesnici. Prisjećajući se, s naše strane, Šoljanove formulacije kako je Kombol svojim kongenijalnim prepjevima više zadužio hrvatsku poeziju i zaslužio naziv pjesnika negoli mnogi autori serijskih zbirki stihova, smijemo — per analogiam zaključiti da se Tomasović u pristupu Maruliću i sam ponašao kao pjesnik.

Tonko Maroević

BRANKO JOZIĆ–BRATISLAV LUČIN: *BIBLIOGRAFIJA MARKA MARULIĆA. Prvi dio: Tiskana djela (1477–1977)* [*Bibliographie de Marko Marulić. Première partie: Oeuvres imprimées (1477–1977)*], Cercle Littéraire de Split, *Marulianum*, Split 1998 (200 pages + 80 illustrations)

L'importance de l'oeuvre de Marc Marule de Split lui a donné une place centrale dans l'histoire littéraire de son pays : son poème épique, *Judith*, l'a fait regarder comme le père des lettres croates; mais la diffusion de ses principales oeuvres latines d'inspiration humaniste lui a valu l'attention bien au delà des frontières de son pays.

L'*Evangelistarium* et l'*Institutio bene vivendi per exempla sanctorum*, rééditées dans les grands centres de l'édition européenne, aux moments cruciaux de son histoire politique et religieuse, traduites dans une dizaine de langues (car, aux neuf langues signalées p. 18, il faut ajouter le flamand) imposaient la publication d'une bibliographie complète des oeuvres de Marc Marule de Split.

D'autres bibliographies avaient déjà vu le jour. Mais celle de Kukuljević (1869) était nécessairement fragmentaire. La bibliographie de Josip Badalić, plus récente (1950), se présentait comme une »tentative« de bibliographie complète.

Le développement des études maruliennes, la publication des oeuvres complètes de Marulić, largement avancée (déjà 15 volumes parus), les travaux réalisés depuis une dizaine d'années sous l'impulsion du Cercle Littéraire de Split, et publiés chaque année dans les *Colloquia Maruliana*, la publication de nombreuses études dans les revues européennes, mais surtout la découverte de nouvelles oeuvres, tels la *Vita Hieronymi* ou les *Epigrammata*; de nouvelles éditions et traductions, telle une 2e traduction française de l'*Institutio*, ou sa première édition allemande, pour ne rien dire des traductions partielles, traductions